

КИЗИЛОВ

Геннадій Іванович
kizilov.g@gmail.com

УДК 338.2

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ТА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ
ПІДПРИЄМСТВАМИ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИPRECONDITIONS OF DEVELOPMENT AND THE MODEL OF
MANAGEMENT OF ENTERPRISES OF THE HOUSING AND MUNICIPAL
SPHERE IN UKRAINE

к.е.н., доцент, Харківський
національний університет
міського господарства
імені О.М. Бекетова

У даній статті представлена модель управління підприємствами житлово-комунальної сфери України, охарактеризовано процеси реструктуризації діяльності даних підприємств в сучасних умовах; визначено передумови розвитку даних підприємств. Досліджено та узагальнено наукові підходи до вирішення проблем ефективності і мінімізації ризику можливих негативних впливів на процеси розвитку підприємств житлово-комунальної сфери України як об'єктів

управління. Визначено, що управління розвитком підприємства ЖКС на основі запропонованої моделі передбачає застосування по відношенню до підприємств економічно і соціально обґрунтованих профілактичних і оздоровчих процедур, механізмів, спрямованих на зміцнення його позицій на місцевому ринку житлово-комунальних послуг.

В данной статье представлена модель управления предприятиями жилищно-коммунальной сферы Украины, охарактеризованы процессы реструктуризации деятельности данных предприятий в современных условиях; определены предпосылки развития данных предприятий. Исследованы и обобщены научные подходы к решению проблем эффективности и минимизации риска возможных негативных воздействий на процессы развития предприятий жилищно-коммунальной сферы Украины как объектов управления. Определено, что управление развитием предприятия ЖКС на основе предложенной модели предусматривает применение по отношению к предприятиям экономически и социально обоснованных профилактических и оздоровительных процедур, механизмов, направленных на укрепление его позиций на местном рынке жилищно-коммунальных услуг.

Housing and communal services enterprises in Ukraine experience constant influence from the state and local authorities, while, like all economic actors, they need some freedom of action for the balanced development of their main functional subsystems: resource, investment, and production. In view of this, an important problem is the formation of effective tools for management of housing and communal services, the realization of which would create opportunities for the implementation of the preconditions for the development of these enterprises and taking into account interests. Purpose - definition of the preconditions for the development of enterprises of housing and communal sphere of Ukraine and the formation of a model of management of these enterprises taking into account the existing risks of the activity, the need to ensure both the public and business interests of owners of enterprises, resource needs and opportunities for investment development. Results. The model of management of enterprises of housing and communal sphere of Ukraine is presented, the processes of restructuring of these enterprises' activities in modern conditions are described; the preconditions for the development of these enterprises are determined. The scientific approaches to the solution of problems of efficiency and minimization of the risk of possible negative influences on the processes of development of enterprises of housing and communal sphere of Ukraine as objects of management are researched and generalized. Conclusion It is determined that the management of the development of the company FSW on the basis of the proposed model provides for the application of economically and socially sound preventive and health-improving procedures and mechanisms aimed at strengthening its positions in the local housing and communal services market in relation to enterprises. The development of FSW enterprises should be considered as a derivative of the synergetic interaction of an integrated set of interconnected external and internal factors, as well as targeted actions taken by the enterprise. At the same time, the potential of the stimulating influence on development processes directly depends on the conditions and determinants of the functioning of the FSW, in which the company operates, its development trends, the economic situation in the country, and the powers of local authorities regarding the allocation of public resources and institutional conditions.

Ключові слова: підприємства, розвиток підприємств, модель управління, житлово-комунальна сфера, житлово-комунальне господарство, Україна, ризики

Ключевые слова: предприятия, развитие предприятий, модель управления, жилищно-коммунальная сфера, жилищно-коммунальное хозяйство, Украина, риски

Keywords: enterprises, enterprise development, management model, housing and communal sphere, housing and communal services, Ukraine, risks

ВСТУП

Житлово-комунальне господарство виступає в якості важливої ланки реалізації регіональної політики держави, однієї з основних функціональних сфер діяльності місцевої влади, важливою економічною сферою, де зосереджено значні обсяги фінансових ресурсів країни та задіяно суттєву кількість підприємств. Житлово-комунальна сфера покликана забезпечувати створення належних умов для життя певної територіальної спільноти людей, що потребує ефективного використання та перерозподілу місцевих економічних ресурсів і розвитку взаємовигідних виробничих відносин.

За цих умов, з одного боку, підприємства житлово-комунальної сфери України (далі – підприємства ЖКС), як економічні суб'єкти відчувають постійний вплив з боку держави та місцевих органів влади, з метою забезпечення їх ефективної діяльності, з іншого – як і будь-які економічні суб'єкти потребують певної свободи дій для збалансованого розвитку своїх головних функціональних підсистем [1; 3]: ресурсної, інвестиційної, виробничої.

З огляду на це, важливою проблемою є формування ефективного інструментарію управління підприємствами ЖКС, реалізація якої створювала б можливості для втілення передумов розвитку цих підприємств та урахування інтересів як їх власників, так і місцевого населення-користувачів житлово-комунальних послуг. Для цього підприємства ЖКС слід розглядати не лише як об'єкти, але й як суб'єкти управління і соціально-економічного розвитку, що представляє модель управління даними підприємствами як предмет наукового дослідження, що потребує вдосконалення, перетворення, реструктуризації, підвищення ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Закордонні автори, такі як П.Ф. Друкер, У. Кінг, Д. Кліланд, А.А. Томсон, А.Дж. Стрикленд, представляють фундаментальну дослідницьку базу даної статті.

Проблематика формування ефективних моделей управління підприємствами ЖКС висвітлена в роботах досить широкого кола вітчизняних дослідників, серед яких слід виділити Н.В. Абросимова, І.Н. Чернишова, І.Г. Мінц, А.К. Зайцевої, А.З. Проніна, І. Бичковського, С.В. Щепіна, А.А. Аболіна, Ф.Г. Тагизаде. Підходи до реформування житлово-комунального господарства викладено у роботах Бражникової Л., Гури Н., Костіна Ю., Лагутіна В., Логвиненка В., Панасенко І., Піонтковського П., Юрченко І. та інших.

Водночас, більшість існуючих досліджень спрямовано на розробку загальних рекомендацій щодо розвитку комунального господарства в цілому, не зосереджуючись на проблемах розвитку підприємств ЖКС (в контексті проблем макро- та мезорівня). Саме недостатня розробленість проблематики управління підприємствами ЖКС України, моделювання процесів управління та розвитку на рівні підприємств, зумовили актуальність теми дослідження.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

За таких умов особливої актуальності набуває завдання формування шляхів удосконалення діяльності підприємств ЖКС України, для вирішення якої доцільно використовувати методи, моделі та механізми розвитку систем управління підприємством, що дозволяють провести реорганізацію, модернізацію та адаптацію організаційно-управлінських та операційних процесів.

МЕТОЮ даної **РОБОТИ** є визначення передумов розвитку підприємств житлово-комунальної сфери України та формування моделі управління цими підприємствами з урахуванням існуючих ризиків діяльності, необхідності забезпечення як суспільних так і бізнес-інтересів власників підприємств, ресурсних потреб та можливостей інвестування розвитку.

Базовими методами дослідження в даній статті виступає економічне моделювання та системний підхід, що орієнтує дослідження на забезпечення комплексного, максимально всеосяжного задоволення потреб бізнесу, влади та суспільства в процесі діяльності ЖКС України (уз урахуванням існуючих ризиків макро-, мезо- та мікрорівня впливу).

РЕЗУЛЬТАТИ

Розглядаючи проблему розвитку, розмежування та з'єднання функцій місцевого самоврядування та бізнесу в забезпеченні діяльності житлово-комунального господарства (далі – ЖКГ), необхідно звернути увагу на те, що питання зводиться не до факту наявності певних повноважень місцевих органів влади, а до визначення фактичного, науково обґрунтованого співвідношення загальнодержавних, колективних, групових і особистих інтересів відповідно до ієрархії управлінської вертикалі [5; 10]. Без сумніву, органам місцевої влади необхідні права прийняття необхідних виконавчих актів стосовно діяльності ЖКС, які діють в межах підвідомчих їм територій. У зв'язку з цим, очевидно, сьогодні в процесі реструктуризації регіональних систем управління як об'єктів управління та регіонального соціально-економічного розвитку більше значення має правильний розподіл повноважень, а не самих майнових об'єктів, виробничих потужностей і ресурсів.

Методологічні проблеми ефективної реструктуризації регіональної системи управління ЖКС пов'язані перш за все з розробкою моделей, методів і методик планування та управління розвитком. Вони характеризуються широким спектром досліджень, оскільки комплексний характер реструктуризації передбачає її тісний зв'язок зі стратегією розвитку території і країни в цілому, прийняттям ефективних управлінських рішень на місцевому або загальнодержавному рівнях. При цьому перетворення здійснюються у відповідних часових вимірах – на коротко-, середньо- та довгострокову перспективу. Виникає потреба в моделях і методах оцінки стратегічних напрямків і рішень, аналізу та вибору джерел ресурсів, перерозподілу ресурсів між напрямками, сферами діяльності і підприємствами ЖКС, структурної перебудови і т.п. [12]. При

цьому кожна складова методології потребує вирішення комплексу супутніх проблем, зокрема, – проблеми оцінки рівня ризиків.

Формування нових функцій систем управління ЖКС та реорганізація деяких існуючих пов'язані із застосуванням нових організаційних форм і методів управління [2]. Так, надання місцевій владі більших прав і повноважень в соціально-економічній сфері в межах процесів децентралізації, призводять до кардинальних змін в системі планування, бюджетування, контролінгу та інших пов'язаних з виконанням додаткового обсягу функціональних завдань сфер.

Використання передового вітчизняного та зарубіжного досвіду реструктуризації, за умов створення державою сприятливої для розвитку регіонів макроекономічної ситуації, повинні забезпечити попередження і подолання кризових явищ у ЖКГ, підвищи-

ти рівень добробуту жителів і забезпечити сталий розвиток підприємств ЖКС [6; 8].

Діяльність регіональної системи управління повинна бути спрямована на розробку довгострокових соціально-економічних програм розвитку ЖКС, до фінансування та реалізації яких передбачається залучати як державні, так і недержавні джерела та виробничі потужності [7]. Такий підхід вимагає певних змін в організаційній структурі і функціях регіональної влади, у взаємовідносинах між місцевою владою та підприємствами ЖКС, і, без сумніву, пов'язаний з існуванням ризиків, які необхідно адекватно оцінити [11].

До ризиків і загроз, які можуть реалізуватися в процесі реструктуризації системи житлово-комунального господарства України та суттєво вплинути на процес розвитку підприємств, що працюють у цій сфері, слід віднести наступні (рис. 1).

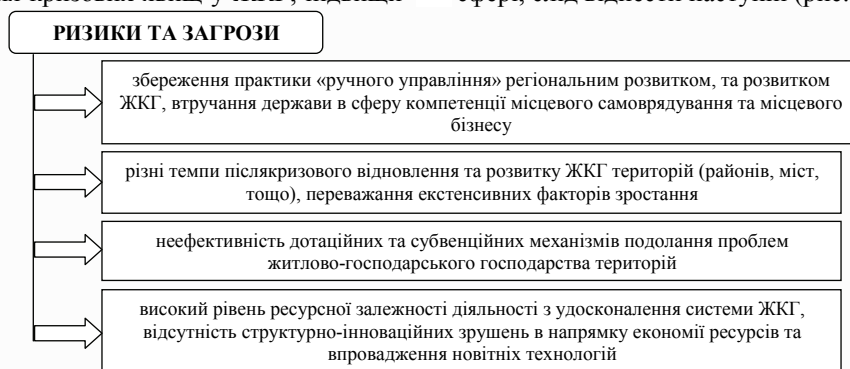

Рис. 1. Ризики та загрози розвитку системи ЖКГ України, що впливають на діяльність підприємств ЖКС [складено автором]

Розвиток ЖКС передбачає зміни в цій системі, які можуть спровокувати не тільки позитивні наслідки. Отже, перед органами влади та підприємствами виникає проблема вибору: йти далі перевіреним шляхом або піти на ризик і спробувати нові заходи для реструктуризації відносно налагодженої системи. Тоді необхідно визначити, чи є ризик виправданим для даної конкретної системи управління ЖКС або слід формувати інші заходи для забезпечення її розвитку.

Таким чином, в загальному вигляді, для прийняття рішення щодо форм, заходів стосовно розвитку ЖКС конкретної території, необхідно оцінити економічні результати можливих варіантів і пов'язані з ними ризики. Це, в свою чергу, передбачає потребу в моделях і методах управління, аналізу умов реалізації стратегії розвитку: наявності фінансових ресурсів для здійснення перетворень (залучення ресурсів ззовні, отримання кредитів та ін.), відповідного рівня можливостей бізнесу, що задіяний у обслуговуванні ЖКС території. Тому планування і управління розвитком ЖКС конкретної території та підприємств, що залучені у її функціонуванні, з урахуванням можливих ризиків, доцільно базувати на наступних передумовах:

- 1) основу планування розвитку становить сценарний підхід;
- 2) оптимізація співвідношення сценаріїв розвитку максимальним очікуваним результатом від сукупної взаємодії залучених у процеси розвитку суб'єктів (державна, місцева влада, бізнес) за певним критерієм;

3) критерієм доцільності заходів розвитку є зменшення витрат на здійснення діяльності в сфері ЖКС або отримання максимального ефекту від її реалізації, за умови досягнення конкретних цілей розвитку ЖКГ.

За цих умов важливо визначити місце та передумови розвитку підприємств ЖКС в системі житлово-комунального господарства України, що трансформуються.

Характеризуючи процеси розвитку підприємств ЖКС України, дані процеси автор пропонує розглядати як комплекс заходів, спрямований на націоналізацію структури і функцій управління підприємствами ЖКС, модернізацію методів і механізмів прийняття управлінських рішень на даних підприємствах, адаптацію управлінських процесів до постійно змінюваних інституціональних умов і макроекономічних факторів.

Корпоративне управління повинно в цьому випадку відповісти на питання стосовно [4; 8]:

1 Поточних можливостей і ринкових можливостей, які підприємство здатне отримати у майбутньому, підвищуючи власну конкурентоспроможність на ринку житлово-комунальних послуг.

2 Переліку навичок, вмінь, функцій, а також методів управлінського впливу та організаційних засад, яких не вистачає на даний момент і які слід розвинути для активізації позитивного впливу на розвиток підприємства ЖКС.

Вищевказані питання важливо розглядати не лише з точки зору теорії менеджменту, але й з позицій фор-

мування ефективної методології управління розвитком підприємства ЖКС, що важливо для вирішення проблем практики розвитку сучасних підприємств ЖКС України під впливом змін у середовищі їх функціонування. Важливо у процесі відповіді на означені питання на рівні конкретного підприємства визначити, як воно змінюється під впливом змін у конкурентоспроможності та як ця конкурентоспроможність впливає на економічний розвиток підприємства [9].

Розглядаючи підприємства ЖКС в якості суб'єкта управління, в процесі розвитку даного суб'єкта необхідно враховувати групу факторів і умов, що визна-

чають: необхідність вдосконалення бізнес-процесів на основі моніторингу та аналізу змін у зовнішньому середовищі і умов функціонування економіки підприємства; можливості та готовність підприємства до сталого розвитку; вимоги до інфраструктурного та ресурсного забезпечення економічної діяльності підприємства. Основними складовими моделі управління підприємствами ЖКС, які повинні реагувати на зміну перерахованих вище факторів і умов, а також ефективно впливати на економічний розвиток підприємства, є наступні (рис. 2).

Рис. 2. Модель управління підприємствами ЖКС [складено автором]

В основі організаційних перетворень, що можливі в межах даної моделі та сприятимуть розвитку підприємств ЖКС України, лежить комплексне вивчення і виявлення обов'язкових і можливих напрямів зміни наступних складових управління (рис. 3):

– структури і функцій, тобто типової схеми діяльності керівництва, що відображає сформовані взаємозв'язки між функціональними підрозділами, службами та працівниками; модель реалізується, таким чином, відповідно до цілей ефективного управління підприємством ЖКС з урахуванням діючих посадових обов'язків та інструкцій, процедур, технології, обладнання та технічних засобів, що використовуються для здійснення процесів надання послуг ЖКС;

– системи взаємовідносин з органами влади та суспільством в цілому, тобто переорієнтація з розгляду державної та місцевої влади як бюрократичної і контролюючої системи, до її сприйняття як системи надання суспільно важливих послуг, підконтрольну суспільству та співпраці з нею на цій базі;

– управлінські технології, що вже застосовуються або плануються до використання.

У зв'язку з необхідністю трансформування політики місцевих влад в Україні від пошуку фінансів для розвитку за рахунок централізованих фондів, до самофінансування, співпраці з бізнесом, державно-приватного партнерства, підвищується відповідальність міс-

цевої адміністрації не тільки за соціальне та інфраструктурне забезпечення населення території, але й за успішність діяльності базових підприємств і організацій ЖКС, з яких повинні формуватися місцеві бюджети і які мають бути достатньо розвинутими для ефективної діяльності у сфері модернізації та розвитку технічних та технологічних систем ЖКГ.

На думку автора даної статті, політика у сфері розвитку ЖКГ повинна бути спрямована на вирішення найважливішого завдання сьогодення – створення самодостатньої потужної системи ЖКГ як організаційно-техніко-технологічного комплексу, до якого залучені державні та приватні (орієнтовані на прибуток) структури.

У цьому контексті управлінський вплив на розвиток підприємств ЖКС передбачає розробку, прийняття і реалізацію економічних рішень для задоволення потреби підприємства в розвитку відповідно до поставлених стратегічних цілей. Результативність даного впливу визначає сукупність чинників, кількість і конфігурація яких залежить від обраного підходу до управління, масштабу і специфіки діяльності підприємства, які визначають можливості та способи цільового об'єднання ресурсів для досягнення певної мети (економічний розвиток підприємств) та сукупність методів, прийомів та способів досягнення даної мети.

Рис. 3. Основні складові процесу управління розвитком підприємств ЖКС [складено автором]

ВИСНОВКИ

Розвиток підприємств житлово-комунальної сфери України потребує реалізації комплексу заходів, спрямованих на раціоналізацію структури і функцій управління підприємствами ЖКС, модернізацію методів і механізмів прийняття управлінських рішень як керівництвом цих підприємств, так і органами регіональної державної влади і місцевого самоврядування, від діяльності яких суттєво залежить функціонування підприємств ЖКС. Ці дії забезпечують адаптацію управлінських процесів до постійно змінюваних інституціональних умов і макроекономічних факторів.

На думку автора, розвиток підприємств ЖКС слід розглядати як похідне від синергетичного взаємодії інтегрованої сукупності взаємопов'язаних зовнішніх і внутрішніх факторів, а також цілеспрямованих дій, вжитих підприємством. В цьому сенсі важливо те, яка мета ставиться у процесі реалізації цих дій. Якщо метою є розширення масштабів діяльності, то розвиток стає дієвим способом досягнення цієї мети в процесі управління ним. Водночас, потенціал стимулюючого впливу на процеси розвитку безпосередньо залежить від умов і детермінант функціонування ЖКС, в якій працює підприємство, тенденцій її розвитку, від економічної ситуації в країні, повноважень місцевої влади щодо розподілу суспільних ресурсів та інституційних умов.

Вирішення методологічних проблем управління підприємствами ЖКС України в процесі трансформації регіональних систем управління, децентралізації, повинне забезпечити прийняття ефективних рішень щодо стратегії, виду і комплексу заходів в межах запропонованої у статті моделі управління підприємствами ЖКС, розподілу ресурсів, формування відповідної структури та функціоналу управління, підвищення конкурентоспроможності підприємств ЖКС, розширення масштабів їх діяльності та підвищення якості послуг, що, зрештою, забезпечуватиме зростання рівня та якості життя населення території, яку обслуговують підприємства ЖКС.

Список використаних джерел

1. Бронер Д.Л. Экономика и статистика жилищно-коммунального хозяйства. Ростов-на-Дону, 2010.
2. Величко В.В., Матвеева Н.М., Гайденко С.М. Формування напрямів здійснення стратегічного пла-

нування на підприємствах житлово-комунального господарства. Причорноморські економічні студії. 2016. № 8. С. 118-122.

3. Величко В.В., Гайденко С.М. Актуальні питання управління підприємствами житлово-комунального господарства в сучасних економічних умовах. Економіка і суспільство. 2016. №4. С. 119-126.

4. Капаруліна І.М. Розвиток підприємства: концепція і технологія дослідження: монографія. Київ, 2015.

5. Лега Ю.Г. Качала Т.М., Чечетова Н.Ф. Вдосконалення управління житлово-комунальним комплексом України в сучасних умовах розвитку національної економіки. Черкаси, 2012.

6. Ніколаєв В., Антонюк Ю. Модернізація і реформування житлово-комунального господарства в системі стратегічного планування розвитку міст [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ist.osp-ua.info/books/shlyah/1_Expert/ly/Nikolaev.doc

7. Пионтковский П.В. Костин Ю.Д. Перспективы развития жилищно-коммунального хозяйства: вызовы и возможности. БизнесИнформ. 2009. № 2(3). С. 62-66.

8. Світлична В.Ю. Організаційні засади формування економічної стратегії підприємств житлово-комунального господарства: автореф. дис. ... к.е.н.: спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка». Харків, 2004.

9. Стасюк Г.А. Розвиток підприємництва в інфраструктурному секторі економіки як шлях створення в ньому конкурентного середовища та підвищення якості послуг. Актуальні проблеми сучасних наук: теорія та практика: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Т.1: Економічні науки. Дніпропетровськ, 2005.

10. Шевська О.І. Особливості регіонального управління житлово-комунальним господарством. Економіка та держава. 2008. № 11. С. 109-111.

11. Cooper T. Strategic risk management in the municipal and public sector, An exploration of critical success factors and barriers to strategic risk management within the Province of NL. The Harris centre Memorial University, 2010.

12. Paccione M. Urban Problems: An Applied Urban Analysis. NewYork: Routledge, 2010.